

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ВИМІР ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЛЮДИНИ: ФІЛОСОФСЬКО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Теоретичний аналіз феномену капіталізму завжди акцентував на собі увагу економістів, філософів, культурологів та інших представників інтелектуальної сфери. Проте ефективна і висококонкурентна економічна теорія виникає лише тоді, коли її витoki живляться реальними соціокультурними, політичними і морально-культурними ідеями, оскільки відмінності, які існують між суспільствами, продиктовані не лише економічними умовами, а й "традицією і законом, талантом і майновим станом, кількістю населення, рівнем розвитку культури" [Шпенглер О. Закат Європи. – Мн. : Харвест, М. : АСТ, 2000. – С.1302]. Безперечно, й економічним становищем, але всі вони існують і задані разом самим життям та є незмінними, тобто "архетипічними". Таким чином, ринкова економіка не існує ізольовано від духовно-культурної, ціннісної сфери життя суспільства.

Будь-яка теорія залишається інтелектуально-привабливою до того часу, поки зберігає свою силу соціокультурний, духовний, антропологічний контекст, що живить її. В такому розрізі й постає проблема подальшого буття і розвитку людини в умовах сучасного "економізму". В неоліберальній економіці "головними орієнтирами виступають прибуток, ефективність, конкурентоздатність, які розглядаються у відриві від більш широких соціальних і людських цінностей, таких як справедливість, солідарність, соціальний світ, гідність, безпека, добробут" [Силичев Д. А. Социальные последствия перехода от индустриализма и модерна к постиндустриализму и постмодерну / Д. А. Силичев // Вопросы философии. – 2005. – № 7. – С.18]. Ю. Габермас стверджував, що "конкуруючі підприємці" приймають свої рішення відповідно до принципів одержання прибутку, в силу чого "ціннісноорієнтовані дії заміщаються діями, які визначаються інтересом" [Хабермас Ю. Проблема легитимации позднего капитализма. – М. : ИНФА, 2009. – С. 42].

В зв'язку з цим зростає не лише соціальна напруга, але й розуміння того, що існуючі тенденції несуть в собі перспективу "розчинення" суспільства у ринку. Інтенсивно змінюється й саме суспільство. Воно практично перестало бути "суспільством праці", переросло фазу "суспільства споживання" і почало стрімко трансформуватися в різні форми сучасного гедонізму.

В економічному знанні проблема соціально-ціннісного життя людини набуває іншого виразу, виокремившись в концепт "економічної людини". Становлення "суспільства споживання" обумовило розвиток моделей "економічної людини", онтологічною основою для ствердження якої стає "масова людина". "Економічна людина" складає базисну основу "економізму", який орієнтує індивіда лише на економічні цінності, що призво-

дить до руйнування сфери "трансцендентного", "соціального", "політичного", "культурного", "морального". Там, де свобода трактується як "свобода обміну", справедливість як "ефективність", легітимність як "визнання", мораль як "інтерес", в підсумку не може виникнути нічого іншого, окрім "економізму". Так стверджується необхідність не лише осмислення, але й вироблення в парадигмі філософсько-економічного знання нової системи цінностей як альтернативи "тотальності" економізму.

В такому контексті на особливу увагу заслуговує діяльність тих напрямків теоретичної думки, які обґрунтовують необхідність орієнтації суспільства на "людську економіку". Саме філософська рефлексія сприяє проникненню в глибинну сутність економічних процесів, дає змогу розглядати економіку як складну, відкриту, нелінійну систему з її незворотністю, можливістю виникнення нових зв'язків і відношень, з'ясування місця і ролі в них людини.

Важливим аспектом філософсько-економічного знання є ціннісно-духовна парадигма в осмисленні сутності буття людини в умовах "економічного суспільства". В даному контексті на перше місце виходить морально-етичний вимір, генеза якого – від традиційної моралі до вимог соціального конформізму і визнання економічної доцільності, – свідчить про його атрибутивність економічній життєдіяльності.

Постановка проблеми сутнісного буття людини в реаліях соціально-економічного світу спрямовує до метафізичних роздумів про сенс і мету життєдіяльності людини, раціонального та ірраціонального в людині, ціннісних основ життя, вироблення екзистенціальних обґрунтувань та гарантій існування, перспектив гуманітарних цінностей в умовах загострення глобальних проблем сучасної цивілізації. Ці теми включені в більш об'ємні, традиційні філософські сюжети: хто така людина і яке її метафізичне призначення в цілісності буття, культури, знання. Моральний зміст концепту "економічної людини" у вимірах, наприклад, філософської антропології дозволяє перенести акцент із пріоритету потреб та практичних інтересів у суспільній та індивідуальній життєдіяльності на пошуки смислових основ життя, які визначаються духовно-ціннісними імперативами.

Отже, економічне знання з необхідністю має бути "занурене" в антропо-гуманістичний, культурно-ціннісний контекст, що збагатить "етос економічного", поставить завдання щодо переосмислення системи цінностей людини не тільки в контексті філософії економіки, філософської антропології тощо, але й морально-етичних настанов.